

2023, Vol. 4(1), 181-196
© The Author(s) 2023
Article reuse guidelines:
<https://dergi.bilgi.edu.tr/index.php/reflektif>
DOI: 10.47613/reflektif.2023.99
Article type: Research Article

Received: 21.11.2022
Accepted: 24.12.2022
Published Online: 01.02.2023

Ayhan Sarı*

Çatışma Dinamiklerinin Etnik Kimlikler Üzerindeki Etkisi: Suriye İç Savaşı Örneği** *The Effect of Conflict Dynamics on Ethnic Identities: The Example of The Syrian Civil War*

Öz

Savaş dinamikleri etnik kimliklerin iç savaş esnasında katılaşmasını nasıl etkiler? Etnik savaşlar üzerine yapılan çalışmaların ekseriyeti etnik kimliklerin iç savaş esnasında ön plana çıkmasını elitlerin manipülasyonuna bağlamaktadır. Fakat, kitlelerin bu manipülasyona neden katıldığını ve etnik özdeşleşme sürecinin nasıl işlediğini yeterince açıklayamamaktadır. Bu çalışmada Mart 2011 yılında başlayan Suriye iç savaşı incelenmiş ve etnik özdeşleşme sürecinin işleyişini açıklamaya yönelik bir nedensel mekanizma ortaya koyulmaya çalışılmıştır. Bu amaçla 41 Suriyeli mülteciyle yarı-yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak İstanbul ve Gaziantep illerinde görüşmeler yapılmıştır. Çalışmada elde edilen bulgulara göre, insanların kandırıldıkları ya da maddi çıkarlarına uyduğu için elitlerin manipülasyonuna katılmaları gibi bir durum söz konusu değildir. Bunun yerine, güvensizlik-kimlik teorisinin iddia ettiği üzere artan güvensizlik ve korku gibi savaş dinamikleri bireylerin karar alma sürecinde etkili olmuş ve iç savaşta hayatta kalabilmek adına kendilerine uygun gördükleri etnik kimliklerle özdeşleşmişlerdir.

181

Abstract

How do war-time dynamics affect the solidifications of ethnic identities in a civil war? The literature on ethnic conflicts mostly focuses on the role of manipulation by the elites in explaining the rising ethnicity in a civil war. However, it does a poor job of explaining why the masses follow the manipulations of the elites and how the ethnic identification process works. To reveal the casual mechanism of the process of ethnic identification, the Syrian Civil War, which broke out in March 2011, was investigated. Semi-structured interviews were conducted with 41 participants in two cities, Istanbul and Gaziantep, where most of the Syrian refugees live. The findings of this study suggest that the masses do not follow the elite manipulation because it is deceiving them or because following them suits their material interest. Instead, as proposed by the uncertainty-identity theory, the war-time dynamics, such as rising uncertainty and fear, affect the decisions of the individuals caught in a civil war and force them to identify with co-ethnics to survive the conflict.

Anahtar Kelimeler

İç Savaş, etnik kimlikler, güvensizlik-kimlik teorisi, Suriye, savaş dinamikleri

Keywords

Civil War, ethnic identities, uncertainty-identity theory, Syria, conflict dynamics

* ayhan9021@gmail.com, ORCID: 0000-0002-8752-7205.

** Bu çalışma Berlin Graduate School for Transnational Studies / Berlin Graduate School for Global and Transregional Studies, 26.10.2022 tarihli Etik Kurul Onayı ile yürütülmüştür. Makale, doktora tezinden üretilmiştir.

Giriş

Siyaset bilimciler etnik çatışmaların köklerini, başlangıç sebeplerini incelemiş ve etnik kimlikleri çatışmaların tetiklenmesinin ana sebeplerinden biri olarak görmüştür. Bu çerçevede gerçekleşen ana tartışmalardan en önemlisi, etnik kimlikler arasında ihtilafın mı yoksa ekonomik sebeplerin mi etnik kimlikleri harekete geçirdiği üzerinedir (Cederman ve Vogt, 2017). Bu çalışmada da etnik kimlikler ile iç savaşlar arasındaki ilişki incelenecektir. Fakat literatürün ekseriyetinin aksine etnik kimliklerin belirginleşmesi, katılaşması¹, savaşın bir sonucu olarak (bağımlı değişken) değil, iç savaşa yol açan bir neden (bağımsız değişken) olarak ele alınacaktır. Etnik kimliklerin bağımlı değişken yerine bağımsız değişken olarak ele alınması ve etnik çatışmaların bir sonucu, yan etkisi olarak değerlendirilmesi öncelikle iç çatışmaların sonlandırılması ve kısır döngüye girip uzamasının engellemesi açısından önemlidir (Sambanis ve Shayo, 2013). Bunun yanı sıra, bu tarz bir yaklaşım aynı zamanda iç savaş dinamiklerinin, savaş süresince yaşanan gelişmelerin ve savaşın yan etkilerinin daha yakından incelenmesine, yeterince araştırılmayan bu konunun daha fazla gündeme gelmesine yardımcı olması umulmaktadır (Cederman ve Vogt, 2017). Son olarak, etnik kimlikleri bağımsız değişken olarak ele alınması ve bu gözle incelenmesi iç savaşlar ve katılaştan etnik kimlikler arasındaki nedensel mekanizmayı anlamamıza yardımcı olabilir.

2011 yılında başlayan ve bu çalışmanın gerçekleştiği tarihlerde henüz son bulmamış olan Suriye iç savaşı etnik (mezhepsel) kimlikler ve iç savaşlar arasındaki ilişkiyi incelemek için ilginç bir örnek vaka olarak göze çarpmaktadır. Sunni ve Alevi mezhepsel kimlikleri, Suriye iç savaşına zemin hazırlayan ilk ayaklanmaların ortaya çıktığı 2011 yılında belirleyici bir faktör değildir. Protestolar, Arap Baharından fazlasıyla etkilenmiş, baskıcı Suriye rejimine karşı ortaya çıkan bir özgürlük hareketi iken (Droz-Vincent, 2014; İsmail, 2011), zamanla Sünniler ve Aleviler arasında gerçekleşen bir mezhepsel çatışmaya evrilmiştir (Byman, 2019). Mezhepsel kimliklerin iç çatışma süresince ön plana çıktığı ve katılaştığına işaret eden bu muamma, Suriye iç savaşını uygun bir örnek vaka ve etnik kimliklerin iç savaş esnasında nasıl katılaştığını anlamak için incelemeye değer bir olay olarak ön plana çıkarmıştır. Bu muammanın incelenmesi ve Suriye iç savaşının mezhepsel kimlikler veçhesiyle değerlendirilmesi için ‘güvensizlik-kimlik teorisi² kullanılacak ve test edilecektir. Takip eden bölümlerde öncelikle teorik çerçeve tanımlanacaktır. Sonrasında kısaca Suriye iç savaşı anlatılacak ve bu vakanın neden araştırma sorusunu cevaplayabilmek için uygun bir vaka seçimi olduğu anlatılacaktır. Akabinde bulguların incelenmesine geçilecek ve makale kısa bir değerlendirme ile nihayete erdirilecektir.

Kuramsal Çerçeve

İç savaş çatışma dinamikleri etnik kimliklerin katılaşmasını nasıl etkiler? Bu araştırma sorusunu cevaplayabilmek için güvensizlik-kimlik kuramından türetilmiş bir hipotez kullanılacak

ve test edilecektir. Bu teorinin kullanılması sayesinde, yoğunlaşan şiddet, artan güvensizlik ve korku gibi çatışma dinamiklerinin bireylerin etnik kimlik belirleme ve belirli kimlikleri ön plana çıkarma sürecinde olası etkilerinin incelenmesi öngörülmektedir. Araştırmada kullanılan teorilere geçmeden önce başta etnik kimlik olmak üzere bazı kavramların açıklanması gerekmektedir.

Etnik kimliğin literatürde Weber, Barth ve Fearon tarafından oluşturulmuş çeşitli tanımları bulunmaktadır (Chandra, 2012, s. 69-70). Bu çalışmada etnik kimliklerin farklı tanımlamaları arasından Chandra'nın (2006) genişlettiği ve Horowitz'in (1985) temellerini attığı tanım kullanılacaktır. Horowitz'e göre etnik kimlikler gruplar arasındaki renk, dil, din, ırk ve milliyet gibi farklılıkları kapsamaktadır (1985, s. 53). Bu tanımla nesep özelliğine yaptığı vurgu ile genişleten Chandra'ya göre ise etnik kimlikler insanların parçası olabileceği etnik kategorilerin bir alt koludur ve insanlar bu kategorilere nesep özellikleri sebebiyle veya o nesepbe ait olduklarına inandıkları için üye olurlar (2006, s. 398). Örneğin bir insan siyah bir deri rengine sahip olması sebebiyle kendini toplumdaki diğer siyah rengine sahip insanlarla bizzat bu nesep özelliği nedeniyle aynı etnik kimlik kategorisinde görebilir. Eğer siyah deri rengine sahip olan bu kimse diğer siyah deri rengine sahip insanlar Hristiyanlığa bağlıyken kendisi Müslüman veya diğerlerinden başka bir dil konuşuyorsa onlarla bu etnik kimlik kategorilerinde ayrışabilir. Ya da bu insan, içinde bulunduğu durum ve koşullara paralel olarak bir noktada siyah deri rengine sahip olmasını ön plana çıkartırken başka bir zaman ve mekânda Müslüman olmasını ön plana çıkartabilir. Etnik kimliklerin etkinleştirilmesi³ de tam olarak, bir insanın sahip olduğu farklı etnik kimliklerden bir tanesini ön plana çıkartıp kendisini o etnik kimliğiyle daha fazla özdeşleştirmesi ve tanımlamasıdır. İnsanlar nesep özellikleri sonucu oluşmuş etnik kimliklerini, mesela siyah deri rengine sahip olmalarını veya herhangi bir dili konuşmalarını kısa bir sürede değiştiremez de etnik kategoriler arasında hangisini ön plana çıkartıp etkin hale getirebileceklerini çok kısa bir süre içerisinde değiştirebilirler (Chandra, 2012, s. 134). Bu çalışmada odaklanılan ve araştırma konusu yapılan etnik kimliklerin değişimi, etkinleştirilmesi ve sonuç olarak katılması da tam olarak bu tarz kısa vadeli değişimlerdir.

Güvensizlik-Kimlik Teorisi (GKT)

Güvensizlik-kimlik teorisi (GKT) sosyal kimlik kuramının bir alt kolu olarak ortaya çıkmıştır. Sosyal kimlik kuramına göre, herhangi bir gruba sadece üye olmak bile, gruplar arası ayrımcılığın ve grup mensupları arasında dayanışmanın ortaya çıkması için yeterli bir sebeptir (Tajfel ve Turner, 1986). İnsanlar bu tarz gruplaşmaların oluştuğu ortamlarda, 'biz ve onlar' ayrımını oluşturarak içinde buldukları sosyal yapının inşasına bir düzen getirme çabasına girerler (Tajfel, 1970). Sosyal kimlik kuramına göre insanların kendilerini herhangi bir sosyal grup ile özdeşleştirmelerinde iki temel motivasyonları vardır (Hogg, Meehan ve Farquharson, 2010; Hogg Adelman, 2013b). Bunlardan ilki onur ile ilişkilidir. Onur, şeref kazanma dürtüsü insanların bir tarafı seçme, belirli sosyal gruplar ile kendi kimliklerini özdeşleştirmelerinde önemli

bir olgudur (Sambanis ve Shayo, 2013; Kalin ve Sambanis, 2018; Horowitz, 1985). İkinci temel motivasyon ise bu çalışmada kullanılan ve test edilen GKT'nin dayandığı güvensizlik ile bağlantılıdır ve insanların neden kendilerini bazı sosyal grup ve kimliklerle özdeşleştirdiğini anlamaya çalışır (Hogg, 2012).

Güvensizlik-kimlik teorisi iki ana sütun üzerine inşa edilmiştir. Bunlardan ilki, insanın kim olduğu ve nasıl davranması gerektiği ile ilgili ortaya çıkan güvensizlik/belirsizlik hissinin, o kişiyi içinde bulunduğu güvensizliği/belirsizliği azaltmaya yönelik hamleler yapmaya ittiği üzerinedir. İkincisi, insanlar ben kimim, korumasız ve güvensiz bu ortamda nasıl davranmalıyım vb. soruları cevaplayabilmek ve kendi güvensizliğini azaltmak için sosyal grupların üyesi olmayı ve o sosyal grubun kimliği ile kendi kimliğini özdeşleştirmeyi seçebilmektedir. Bu sayede ben kimim sorusuna bir cevap bulur ve kendini daha güvende hissederler (Hogg, 2014).

Özellikle çatışma ortamlarında ve tehlike algısının arttığı anlarda, örneğin iç savaşın yaşandığı bir çevrede, insanlar artan bir şekilde güvenliklerini, mülkiyetlerini ve hayatta kalabilmek için yapması gerekenleri düşünmeye başlar (Hogg vd., 2013a). Bu şartlar, insanları güvensizliklerini azaltmak ve kaos içerisinde harap olmalarını önlemek adına belirli sosyal gruplar ile özdeşleştirmeye teşvik eder (Hogg, 2016). Bu sayede, bireyler kimin düşman olduğuna ve kimin dost olduğuna daha kolay bir şekilde karar verebilir ve böylece kendi güvenlikleri ve korumaları için hangi sosyal grup ve kimliğin en mantıklı seçim olduğunu planlayabilirler (Hogg vd., 2010). Özellikle iç savaş durumlarında insanların içinde bulunduğu bu şartlar onları aşırı/radikal gruplar ile aynı safa getirebilir (Hogg, 2012, s. 73), çünkü aşırı grupların olduğu bir ortamda dost ile düşman arasında net çizgiler çizmek ve safını belirlemek daha kolaydır (Hogg, 2010, s. 1065). GKT'nin nedensel mekanizmasının nasıl işlediğini anlayabilmek ve sosyal gruplar ve kimlikler ile özdeşleşme sürecini daha iyi kavrayabilmek adına GKT'nin alt yapısını oluşturan artan güvensizlik ve korku zemininin nasıl ortaya çıktığı araştırılmalıdır. Bu amaçla iç savaşın ortaya çıkarttığı üç durum, şiddete maruz kalım, güvenlik ikilemi ve korku duygusu detaylı bir şekilde incelenecektir.

Savaş Dinamikleri: Şiddet

Çatışma dinamiklerinin önemini vurgulayan siyaset bilimcilerin temel argümanlarından bir tanesi çatışmanın kendisinin çatışma süresince değişebileceği ve var olan dinamikleri değiştirebileceği yönündedir (Wood, 2008). Bu anlayışa göre çatışmanın uzama ve şiddetin yoğunlaşması insanların tehdit algısını arttırmakta (Hirsch vd., 2014), etnik özdeşleşmenin oluşmasına (Murer, 2012), ve kimliklerin katılaşmasına sebep olmaktadır (Nair ve Sambanis, 2019). Örneğin Yugoslavya'da yaşanan iç savaşta, tahammülsüzlük iç savaşın sonucu olarak yükselmiş, savaş öncesi sorunsuz bir arada yaşamayı başarabilmiş komşular, savaş esnasında birbirine artan bir şekilde düşman olmuştur (Sekulic, 2006). Şiddeti bu minvalde değerlendirdiğimizde iki önemli soruyu cevaplamamız gerekmektedir. Birincisi, diğer çatışma dinamikleri arasında neden öncelikle şiddet bireylerin etnik özdeşleşmelerini arttırmakta ve bir sosyal gruba aidiyet

beslemelerine yol açmaktadır? İkincisi, neden herhangi bir sosyal grup değil de etnik gruplar özdeşleşme için seçilmektedirler? Bu sorulara cevap bulabilmek için şiddet ve duyguların bağımsız değişken olarak ele alınması ve literatürün aksine savaşın bir sonucu olarak değil, etnik özdeşleşmenin savaş esnasındaki muhtemel sebepleri olarak incelenmesi gerekmektedir.

Bireylerin şiddete maruz kalması, sadece fiziksel şiddeti değil, aynı zamanda yakın bir akrabanın ya da sevilen birinin kaybedilmesini, bir insanın malını ve mülkünü kaybetmesini de içermektedir (Canetti-Nisim vd., 2009). Bireylerin bu tarz şiddet türlerine maruz kalması çeşitli psikolojik reaksiyonları tetiklemekte, endişe ve tehdit algısının yükselmesine yol açmaktadır (Hirsch vd., 2014) ve insanların bireysel tercihlerini etkilemektedir (Balcells, 2012). Şiddete maruz kalmanın psikolojik açıklaması şiddet ve GKT arasındaki ilişkiyi açıklayabilmek adına oldukça önemlidir. Bu açıklamaya göre süregelen bir biçimde şiddete maruz kalmak insanlarda ağır psikolojik bunalımlara, endişeye, azalan bir güven, artan bir güvensizlik hissine ve strese sebep olmaktadır (Canetti vd., 2017). Temelinde artan güvensizliğin bulunduğu GKT'nin bahsettiği güvensizlik hissi ve bu hissin meydana getirdiği duyguları Petersen (2012) kimliklerin ana belirleyicisi olarak adlandırmaktadır. Duygular bölümünde daha detaylıca anlatılacağı üzere, şiddet kimlik değişimlerini sadece mantıkla değil, fakat aynı zamanda bazı duyguları tetikleyerek de etkilemektedir (Petersen, 2012, s. 1). Bu açıdan değerlendirildiğinde şiddet sadece kargaşaya sebep olan bir etmen değil, kimlikleri dönüştüren (Lubkemann, 2008), sınırlarını belirleyen (Wimmer, 2013) ve en önemli belirleyici faktörlerden bir tanesidir (Nair ve Sambanis, 2019, s. 331). Özetle, şiddete maruz kalma ile artan etnik özdeşleşme arasında güçlü bir nedensel ilişki bulunduğu anlaşılmaktadır. Bu ilişkiyi daha detaylıca anlamlandırabilmek adına diğer önemli unsurun, güvenlik ikileminin ve duyguların incelenmesi gerekmektedir.

Güvenlik ikilemi

Güvenlik ikileminin temel argümanına göre, Sovyetlerin çöküşü vb. bazı olayların akabinde toplumların etnik yapılarında yaşanabilecek değişimler, diğer etnik kimlikler tarafından tehdit olarak algılanabilmektedir (Posen, 1993). Güvenlik ikilemi, devletler arası ilişkileri nasıl etkileyebiliyorsa, gruplar arası ilişkileri de benzer bir şekilde etkileyebilir (Posen, 1993, s. 35). Hatta güvenlik ikileminin temel argümanları neticesinde devletler arası, gruplar arası ilişkilere benzer bir biçimde bireyler de güvenlik ikileminin pençesine düşebilir (Tang, 2011). Anarşinin meydana çıktığı ve çatışmaları tetiklediği bir ortamda güvensizlik yükselebilir ve gruplar hayatlarını sürdürebilme endişesine girebilirler (Lake ve Rothchild, 1996). Bu durumda, çatışmayı atlatabilmek, hayatta kalabilmek amacıyla insanlar artan bir biçimde kimliklerini diğer gruplarla özdeşleştirip grup sınırlarının katılmasına neden olabilirler (Tang, 2011). İnsanların artan bir biçimde kendilerini farklı gruplarla özdeşleştirmesi ve grup sınırlarını katılaştırması sonucu halihazırda yaşanmakta olan çatışma kısır döngüye girerek savaşın daha da yoğunlaşmasına ve uzamasına yol açabilir (Kaufman, 1996).

Bu çalışmada bahse konu olan güvenlik ikilemi, ‘güvensizlik-kimlik teorisinin (GKT) bahsettiği, kanlı bir çatışmanın ortasında kalan bireylerin kendilerini içinde buldukları güvensizlik ortamının nasıl meydana geldiğini anlamakta yardımcı olabilir. İç savaş ortamında yaşamını sürdürmek zorunda kalan bireyler, kendilerine yönelik doğrudan bir şiddet olayına maruz kalmanın yanı sıra, dedikodular, özellikle sosyal medyada yayılan fotoğraf ve videolar sebebiyle de şiddete maruz kaldıkları ya da kalabilecekleri hissine kapılıp güvenlik ikileminin mevzubahis ettiği algının ağına yakalanabilirler. Benzer algı ve duygular karşı gruplarda da zuhur edebilir ve saldırgan grubun mensubu bir birey, yapılan saldırılarla herhangi bir bağı olmasa dahi, saldırganlarla paylaştığı etnik kimlikler sebebiyle saldırıya maruz kalan kesimlerin karşı saldırısına hedef olmaktan endişe duyabilir. Böyle bir durumda saldırıya maruz kalan gruplarla aynı etnik kimlikleri paylaşan bireyler sıranın kendilerine de gelebileceği endişesiyle, saldıran gruplarla benzer etnik kimlikleri paylaşan bireyler de saldırıları tasvip etmeseler dahi karşı tarafın kendilerini de düşman olarak algılayabilecekleri korkusuyla, iki taraf da kendini güvenlik ikileminin ortasında bulacaktır.

Özetle, çatışma ortamında hayatını sürdürmek zorunda kalan ve güvenlik ikilemine yakalanan insanlar büyük olasılıkla bir tarafı seçmek ve o tarafla kendilerini özdeşleştirmek ihtiyacını hissedeceklerdir. Çünkü bu insanların güvenlik ikilemine düşmelerinden dolayı tarafsız kalmaları makul bir seçenek değildir. Tarafsız kalmanın kolay olmadığı ve tarafsızlığın kabul görmediği bir ortamda daha makul ve stratejik olan, bireylerin korumasını elde edebileceği ve kendini daha güvende hissedebileceği bir gruba bağlanmasıdır. Bu sebeple güvenlik ikilemi GKT’nin temel argümanlarına açıklama getirmekte ve insanların neden çatışma ortamında artan bir şekilde sosyal gruplarla kendi etnik kimliklerini özdeşleştirdiklerinin anlaşılmasını kolaylaştırmaktadır.

Duygular

Çatışma dinamiklerini daha iyi kavrayabilmek için maddi sebepler kadar duygular da dikkate alınmalıdır (Wood, 2003). Çatışmalar ve çatışmaların doğurduğu şiddet ise duyguları meydana çıkaran temel faktörlerden bir tanesidir (McDoom, 2012; Malesevic, 2020). Geçmişte maruz kalınan veya halihazırda devam eden şiddet insanların kimlik değişimlerini etkileyebilmektedir (Petersen, 2012). Duygular, gerçekleşen veya gerçekleşme ihtimali olan bir olayın insanların hislerini ve algılarını etkilemesi olarak tanımlanabilir (Costalli ve Ruggeri, 2017). Bu tanımlamadan yola çıkarak kimi duyguların yaşanmakta olan olayların yan etkisi, kimi duyguların da gelmesi beklenen geleceğin sonuçları olduğu düşünülebilir. Petersen’e göre ise (2002) duygular, insanların endişelerini yatıştırmak adına aldığı aksiyonların tetiklenmesine sebep olan bir mekanizmadır. Bu duygular hangi endişelerin öncelikle başa çıkılması gerektiğine karar verilmesine etki etmektedir. Bu minvalde, duygular bazı kimlikleri parlatır, bazı kimlikleri ön plana çıkarır ve kimlikler arası farkların da daha belirgin hale gelmesini sağlar (Petersen, 2002, s. 3). Duyguların bu özelliği, ‘kimliklerin etkinleştirilmesi’ meselesinin daha

iyi anlaşılabilmesi için önemlidir. Duygular hangi kimliklerin etkinleştirilmesi ve ‘biz ve onlar’ dikotomisinin hangi gruplar/kimlikler arasında kurulması gerektiğine karar verilirken önemli bir rol oynar.

Mutluluk, kızgınlık, üzümlük ve korku gibi duyguların arasında çalışmanın kapsamı açısından değerlendirildiğinde ön plana çıkarılması ve daha detaylı bir şekilde incelenmesi gereken duygu türü korkudur. GKT’ni daha iyi anlayabilmek adına korkunun etnik kimliklerin katılması ve bireylerin artan bir biçimde bazı etnik kimliklerle kendilerini özdeşleştirmeleri araştırılmalıdır. Korku çatışma dinamiklerinin türettiği düşman grup ve kimliklerin oluşmasında (Theidon, 2000) ve bu düşmanlıkların nasıl meydana geldiğinin anlaşılmasında önemli bir role sahiptir (Fearon ve Laitin, 2000). Güvenlik ikilemi çerçevesinde değerlendirildiğinde, ‘diğer tarafın aldığı aksiyonlar bireylerin kendi hayatı, ailesi ve mülkiyetine yönelik bir tehdit olarak değerlendirilebilir ve bu değerlendirme insanların çevresinde gelişen olayları tamamen bu minvalde değerlendirmesine, ona gelen bilgileri süzgeçten geçirip tehdit unsurunu ön plana çıkarmasına ve dolayısıyla korku duygusunun gerçekliğini ve şiddetini arttırmasına yol açabilir (Petersen, 2002, s. 72-73). Korkunun bu durumda tehdit algısını göğüsleme gibi de araşsal bir görevi vardır. Örneğin korku insanların bir araya gelmesine ve tehditleri bertaraf edebilmek adına gruplaşmasına (Petersen, 2002, s. 72) ve ilişkili kimliklerin etkinleştirilmesini kolaylaştırabilir (Pearlman, 2016b, s. 31).

Burada GKT çerçevesinde göz önünde bulundurulması gereken en önemli noktalardan bir tanesi, bireylerin korku duygusunun etkisinde olduğu, tehdit algısının yükseldiği anlarda kendisini aksiyon almak zorunda hissetmesidir. Mevzubahis olan, özgür irade ile uzun rasyonel değerlendirilmeler sonucu verilmiş kararlar değildir. Çatışmanın doğurduğu, maruz kalınan şiddetin sebep olduğu tehdit algısının yatıştırılması, korkunun giderilmesi ve artan güvensizlik ile baş edilmesi adına bireyler bir tarafı seçmek zorunda kalabilir (Wood, 2008, s. 548; Kalyvas, 2006, s. 92-93; Murer, 2012, s. 567). Sonuç olarak yukarıda bahsedilen üç unsur, şiddet, güvenlik ikilemi ve duygular göz önünde bulundurulduğunda güvensizlik-kimlik teorisinden elde edilen ilk bağımsız değişken, ‘*artan güvensizlik ve korkudur.*’ Bağımlı değişken ise ‘*bir etnik kimliğin etkinleştirilmesidir.*’ Buradan üretilen hipotez ise şu şekildedir: *Hipotez 1: İnsanların korkuları artıp güvensizlik hisleri yükseldikçe, kendilerini belli bir etnik kimlikle özdeşleştirip hayatta kalma ihtimallerini arttırmaya çalışır.*

Suriye İç Savaşı

Suriye iç savaşına yol açan protestolar ilk olarak Şubat 2011 yılında başlamış ve Mart 2011 yılında Dera kentinde yaşanan olaylar sonucunda yoğunlaşmıştır (Droz-Vincent, 2014; Pearlman, 2016a; UNHRC, 2011). Barışçıl protestolar daha sonra Ağustos 2011 ve Ocak 2012 arasında kanlı bir iç çatışmaya dönüşmüştür (Phillips, 2015). Mülakat yapılan insanların bildirimlerine göre özellikle özgürlük talebi ve rejimin baskıları protestoların altında yatan iki ana sebeptir (Esved⁴, mülakat, 26 Temmuz, 2019). Bir diğer önemli unsur ise rejimin devlet

gibi değil, adete bir suç örgütü gibi hareket etmesidir. Hamza'nın anlattıklarına göre (mülakat, 19 Temmuz, 2019), Suriye'de yeni bir dükkân, işletme ya da fabrika açmak isteyen bir kimse muhakkak rüşvet ödemeli veya rejim mensubu birileriyle ortaklığa gitmelidir.

Giderek kötüleşen ekonomik şartlar, kötü yaşam koşulları ve işsizlik de insanların protestolara katılmasına ve desteklemesine sebep olmuştur (Sefer, mülakat, 29 Temmuz, 2019). Yoksulluk, işsizlik, kötü devlet ve belediye hizmetleri de insanların fikirlerini önemli ölçüde etkilemiştir. Saatlerce ekmek sıralarında beklemek, toz-toprak içindeki sokaklar, yetersiz toplu taşıma gibi günlük hayatı olumsuz yönde etkileyen meseleler insanların rahatsızlıklarının artmasına yol açmıştır (Talha, mülakat, 14 Mayıs 2019; Kemal, mülakat, 7 Haziran, 2019). Suriye'de var olan ve protestolara yol açan bir başka önemli konu da farklı biçimlerde gerçekleşen ayrımcılıktır. En önemli ayrımcılık sıradan halk ile rejim mensubu kimseler arasında zuhur etmekte olan ayrımcılıktır. Rejim mensupları bolca devletin imkân ve kaynaklarından faydalanır ve pozisyonlarını kullanarak rüşvet ve diğer yollarla maddi şartlarını düzeltebilirken sıradan insanlar yoksullukla mücadele etmektedir (Mahir, mülakat, 24 Temmuz, 2019). Benzer bir şekilde zengin ve fakir arasındaki ayrımcılık da Suriye'de aşikâr bir biçimde genele yayılmıştır. Özellikle farklı bölgelere ayrılan, zenginlerin bir bölgede, işçi ve yoksul kesimin başka bir bölgede yaşadığı ve statülerine oranla hizmet aldıkları Halep şehrinde bu ayrımcılığı hissetmek ve gözlemek mümkündür (Zübeyr, mülakat, 30 Haziran, 2019).

Suriye iç savaşı hakkında çalışma yapan birçok araştırmacı da bu çalışma esnasında mülakatlardan elde edilen sonuçları desteklemektedir. Birçok bilim insanına göre Şubat/Mart 2011 yılında başlayan gösterilerin temel sebebi siyasi özgürlük talepleri ile ilişkilidir (Droz-Vincent, 2014, s. 46; Editors, 2011; Ismail, 2011, s. 539). Protestoların ilk aylarında sadece Sünni halk değil, Hristiyan, Alevi, Dürzü, İsmaili ve Kürtler de rejimden rahatsızlıklarını dile getirmiş ve protestoları desteklemiştir (No108, 2011, s. 25; Stolleis, 2015). Rejimin baskılarından Suriye'deki azınlıklarda nasibini almış ve protestolarda bu rahatsızlıklarını attıkları demokrasi yanlısı sloganlarla dile getirmişlerdir (Corstange ve York, 2018; Ismail, 2011).

Katılımcıların gösterdiği bir başka temel sebep olan kötü ekonomi koşulları ve ayrımcılık, diğer çalışmalarca da Suriye'de başlayan protestoların ana nedenleri arasında gösterilmiştir (Hinnebusch, 2012, s. 107; Nasser vd., 2013, s. 10). Özellikle 2000'li yılların başında Beşar Esad tarafından yürürlüğe sokulan modernleşme hamleleri tüccarlar ve sermaye sahiplerini zenginleştirir ve güçlendirirken sıradan halkın yoksullaşmasına sebep olmuştur (Droz-Vincent, 2014, s. 35; No108, 2011, s. i/ii). Özetle, sosyo-ekonomik sıkıntılar Suriye halkının protestoları desteklemesine ve ayaklanmasına sebep olmuştur. Suriye'de bu şekilde başlayan protestolar kısa bir süre içerisinde tam manasıyla bir iç savaşa dönüşmüş ve toplumu, sosyal yapıyı olumsuz yönde etkilemiştir ((UNHRC, 2013a). Suriye halkı ağır bir şiddete maruz bırakılmış, savaşan tarafların arasında kalmış, çaresizlik içinde iç ve/veya dış göçe zorlanmıştır. İnsanların sağlığı, gelirleri, eğitimleri ve sosyal/mezhepsel gruplar arasındaki güven ve dayanışma olumsuz yönde bozulmuştur (Ismail vd., 2017, s. 7,9; No128, 2012, s. 17; SCPR, 2015, s. 8-9). Toplumun sosyal yapısı iyiden iyiye bozulmuş ve mezhepsel ayrışma derinleşmiş (UNHRC,

2013b), barışçıl protesto gösterileri zamanla mezhepsel bir iç savaşa dönüşmüştür (Byman, 2019, s. 171; Droz-Vincent, 2014, s. 33). Bu çalışmada sosyal yapının nasıl bozulduğu, savaş dinamiklerinin bu yapıyı nasıl etkilediği ve sürecin altında yatan nedensel mekanizmalar araştırılacaktır.

Suriye ve Değişen Mezhepsel Kimlikler

Hatırlanacağı üzere ‘güvensizlik-kimlik teorisinden (GKT)’ türetilen hipotez, “insanların korkuları artıp güvensizlik hisleri yükseldikçe, kendilerini belli bir etnik kimlikle özdeşleştirip hayatta kalma ihtimallerini arttırmaya çalışır” biçiminde oluşturulmuştur. Bu hipotez test edilerek şiddet gibi çatışma dinamiklerin etnik kimliklerin etkinleştirilmesindeki rolü açıklanmaya ve olası nedensel mekanizmalar keşfedilmeye çalışılacaktır. Yukarıda bahsedildiği üzere, insanların güvensizlik hissini ve korkularının artmasının üç temel çatışma dinamiği ile ilişkili olduğu varsayılmaktadır. Şiddet, güvenlik ikilemi ve duygular bahse konu olan üç temel çatışma dinamiğidir.

Suriye İç Savaşında Şiddetin İzleri

Suriye iç savaşı göz önünde bulundurulduğunda, 2011 yılından bu yana devam etmekte olan çatışmanın en belirgin özelliklerinden bir tanesinin kuşkusuz savaş uzadıkça yoğunluğunu arttıran şiddettir. Mülakata katılan insanların neredeyse tamamı farklı form ve yoğunlukta şiddete maruz kalmıştır. Kaçırılma, hapsedilme, işkenceye, ağır bombardımanlara maruz bırakılma, evlerinin yıkılması, birinci derece akrabalarından komşularına varana kadar sevdiği insanları kaybetmek vb. şiddet türleri bunlardan bazılarıdır. Katılımcılardan bir tanesi bir bombardıman esnasında yakın bir arkadaşını, (beş çocuğu ve eşiyle birlikte) kaybetmiş ((Mahir, mülakat, 24 Temmuz, 2019), bir başka katılımcı ise 2015 yılında Halep’in ağır bir şekilde varil bombalarıyla bombalandığı esnada iki geceyi yalnız başına çevresindeki birçok binanın yıkıldığı bir yapıda geçirmek zorunda kalmıştır (Kemal, mülakat, 7 Haziran, 2019). Bir başka katılımcı muhalifler tarafından kaçırılmış, ailesinin ödediği fidye sonucu kurtarılmıştır (Ömer, mülakat, 14 Mayıs, 2019). Diğer bir katılımcının ise iş yeri içindeki tüm mallarla birlikte soyulmuş, sonrasında dükkanını soyan kimselerden mallarını parayla geri almak zorunda bırakılmıştır ((Dayı, mülakat, 17 Haziran, 2019).

İnsanların doğrudan maruz kaldığı şiddetin yanı sıra bir de dolaylı bir şekilde haberdar oldukları ve güvensizlik hissini, korku duygusunun artmasına yol açan, sosyal medya aracılığıyla ya da kulaktan kulağa yayılan bilgiler sayesinde haberdar oldukları şiddet olayları da mevcuttur. Neredeyse tüm katılımcıların Facebook ya da Twitter hesaplarında haberdar oldukları, paylaştıkları bir katliam görüntüsüne ya da Suriye rejiminin gerçekleştirdiği bir saldırı anının kayıtlarını içeren bir gönderiye rastlamak mümkündür. Bir katılımcının anlattığına göre insanlar bu tarz videoları izliyor ve şiddete maruz bırakılanlar arasında kendi yakınları

var mı yok mu araştırıyor, bu şekilde korku, öfke ve düşmanlık gibi duygular yoğunlaşıyordu (Muhammed, mülakat, 23 Haziran, 2019). Katılımcıların bahsettiği katliam ve şiddet olaylarının izleri başta United Nations Human Rights Council (UNHRC) bünyesinde oluşturulan komisyonun raporlarında ve diğer kaynaklarda da sürülebilir. Örneğin, UNHRC'nin yayınladığı bir raporda (2012, s. 7) rastgele tutuklama, rastgele varil bombalaması, kaçırma, işkence ve ölü sayılarının düzenli bir şekilde arttığı belirtilmektedir. Bu raporlarda Halep'in varil bombalarıyla bombalanmasına ilişkin bilgilere (UNHRC, 2014, s. 1) ve artan mezhepsel şiddete de rastlamak mümkündür (UNHRC, 2015, s. 16/17). Diğer bilim insanlarının yaptıkları çalışmalarda benzer yönde bilgiler içermekte, savaşın insanları nasıl değiştirdiği ve radikalleştiğine yönelik örnekler sunmaktadır (Droz-Vincent, 2014, s. 56).

Birçok katılımcının da mülakatlarda belirttiği üzere farklı şiddet olayları Suriye toplumunun kutuplaşmasına ve intikam saldırılarının, mezhepsel saldırıların artmasına yol açarak korku ve öfke duygularının yükselmesine sebep olmuştur (Stolleis, 2015, s. 14, 84, 89). Charney Research tarafından yürütülen ve 2014, 2015 yıllarında yapılan araştırmaların karşılaştırılması da şiddetin bu dönemde arttığı ve gruplar arasında düşmanlığın yükseldiği yönünde işaretler barındırmaktadır (Charney, 2015, s. 2). Sonuç olarak kaçırma, tutuklama, zorunlu kaçış/göç, hırsızlık, cinayet ve yağma başta olmak üzere çeşitli çatışma dinamikleri sonucu toplumda ayrışma artarken gruplar arası güven azalmış ve sonuç olarak toplum daha da fazla kutuplaşarak farklı etnik gruplar arasında bölünmüştür (Ismail vd., 2017, s. 10).

Suriye İç Savaşında Güvenlik İkilemi

Güvensizlik-kimlik teorisini (GKT) anlayabilmek ve altında yatan sebepleri açığa kavuşturabilmek adına üzerinde durulması gereken bir diğer önemli husus güvenlik ikilemidir. Suriye iç savaşında güvenlik ikileminin izleri çatışmanın her veçhesinde gözlemlenebilmektedir. Güvenlik ikilemini ortaya çıkaran başlıca sebeplerden bir tanesi kuşkusuz Şebbiha hareketi ve bu örgüte mensup üyelerin yaptıkları katliamlardır. Şebbiha rejim tarafından kurulmuş ve Sünni halkın şiddet yoluyla baskılanması ve yok edilmesi doğrultusunda faaliyetler göstermiştir (Phillips, 2015, s. 369). Şebbiha hareketi yalnız Sünni halkı korkutmak ve ayaklanmacıları bastırmak için kullanılmamış, aynı zamanda Alevi ve diğer azınlıkların korkutulması ve militarize edilerek rejime yakınlaştırılması hususlarında da araçsal bir işlev görmüştür (Stolleis, 2015, s. 20; Vincent, 2014, s. 41).

Şebbiha hareketi yaptığı saldırılarla Sünni halka korku ve ümitsizlik aşılarken, aynı zamanda Alevileri de olası bir intikam saldırısı endişesiyle güvensiz bir iklime sürüklemişlerdir. Benzer bir şekilde ISIS vb. radikal örgütler de Suriye içerisinde başta Aleviler olmak üzere azınlık mensubu halka saldırılar gerçekleştirmiş ve Şebbihaların ortaya çıkarttıkları etkiye aksi yönden sebep olmuşlardır (UNHRC, 2017, s. 8). Sonuç olarak her ne kadar sıradan bir Alevi Şebbiha'nın işlediği suçları, sıradan bir Sünni de ISIS vb. örgütlerin dahil olduğu katliamları tasvip etmese de diğer grup tarafından mezhepsel kimlikleri sebebiyle olası tehdit olarak al-

gılanabileceği için insanlar en nihayetinde kendilerini, benzer etnik kimlik taşıdığı gruplarla özdeşleştirmek durumunda bulabilmektedirler. Örneğin Türkmen bir katılımcının anlattıklarına göre, kendisi rejim kontrolündeki yerlere isyancı olarak fişlenirim korkusuyla gitmekten imtina edebilirken, benzer bir mantıkla Alevi bir kimse de muhalefet tarafından kontrol edilen bölgelere geçmekten çekinmektedir (Kemal, mülakat, 7 Haziran, 2019). Yine aynı katılımcının bildirdiklerine göre (Kemal, 2019), insanlar bir tarafı desteklemek zorundadır. Aksi takdirde diğerleri tarafından saldırıya açık hale gelir ve korumasız kalabilir. Hem muhalefet hem de rejim kontrol ettikleri bölgelerde tam bir itaat beklemekte ve tam itaat göstermeyen kimseler rahatlıkla hainlikle suçlanabilmektedir. Bu suçlamadan korkan insanlar da zorunlu olarak bir tarafı desteklemeyi seçmektedirler. Yine başka bir katılımcıya göre, Aleviler her ne kadar rejimi desteklemek istemeseler de rejim onları ağır bir şekilde baskılamakta ve aykırı sesleri büyük ve tanınan iki Alevi ailesi olan ve rejime karşı duran Osma ve El Hayyır ailelerini ortadan kaldırarak susturmuştur (Ali, mülakat, 19 Temmuz, 2019). Özetle, Suriye iç savaşı esnasında ortaya çıkan güvenlik ikileminin temelinde artan şiddet olayları, insanların iki ateş/ taraf arasında kalışı ve artan güvensizlik ve korku hislerini dizginlemek, hayatta kalabilmek adına bir tarafı seçmek zorunda kalışları yatmaktadır. İnsanların tarafsız olma gibi bir seçenekleri mevcut değildir.

Suriye İç Savaşında Duygular: Korku

GKT'nin temel argümanı hatırlanacağı üzere insanların artan güvensizlik ve korku ikliminde bir sosyal grup ile kendilerini özdeşleştirmeleri ve böylece bu hisler ile başa çıkmaya çabalamalarıdır (Hogg, 2010, s. 1062). Duygular insanların hangi isteklerinin ön plana çıkmasının yanı sıra, aynı zamanda hangi endişelerinin ciddiye alınması sürecinde de ciddi bir rol oynamaktadır (Petersen, 2002, s. 3). Bu sebeplerden dolayı duyguların ele alınması nedensel mekanizmanın açığa kavuşturulması ve korkuların mezhepsel kimliklerin etkinleştirilmesinde oynadığı rolün anlaşılması bakımından önemlidir.

Suriye iç savaşında duyguların, özellikle korkunun ikili bir rolü olduğu tespit edilmiştir. Savaşın ortasında kalan insanlar hem karşı tarafın olası saldırılarından hem de kendi tarafınca hain ilan edilmekten korkmuştur. Katılımcıların çoğunluğu mülakatlarda nasıl iki taraf arasında kaldıklarını, canlarını, sevdikleri birini, evlerini, mallarını kaybetme, kaçırılma korkusuyla seçim yapmak zorunda bırakıldıklarını belirtmişlerdir. Bu şartlar altında sıradan bir Sünni birey için, eğer Sünni gruplarca kontrol edilen bir bölgede yaşıyorsa, en stratejik ve kolay hamle kendi etnik kimliği ile Sünni mezhepsel kimliğini özdeşleştirmesidir. Çünkü kendilerini Alevilere kabul ettirmek ya da Sünnilerin bölgesinde kalıp onları desteklememek çok daha zor, maliyetli ve risklidir. Alevilerle uzaktan akrabalığı bulunan ve savaş öncesi Lazkiye bölgesine sürekli gidip gelen bir katılımcının işaret ettiği gibi, Alevileri ve rejimi desteklememesi, örneğin rejim saflarında askerlik yapmaması durumunda Lazkiye'de barınması ve orada yaşayan insanlarca kabul görmesi artık imkânsız hale gelmiştir (Osman, mülakat, 22 Temmuz, 2019).

Bunun yanı sıra, Sünnilerin rejime güvenmemesi ve onlardan korkması için bizzat yaşanan deneyimlerin ya da bilinen şiddet ve katliam hikayelerinin yeterli olduğu da söylenebilir. Şiddet, işkence, kötü muamele hakkında katılımcı tüm Sünnilerin muhakkak en az bir hikayesi bulunmaktadır. Bir grup ile yapılan mülakatta ana konulardan bir tanesi Sünnilerin maruz bırakıldığı işkenceler, kadınların uğradığı tecavüzler, insanların yakınlarının rejim tarafından nasıl alıkonulduğu üzerinedir (Musa ve Salih, 30 Mayıs, 2019). Bu tip kötü anılar maalesef katılımcıların hepsi tarafından deneyimlenmiştir. Sünnilerin rejimden korkması ve onlara güvensizliğinin bir diğer önemli sebebi de askere alınan, askerlik yapmayı kabul eden kimselerin en ön saflara yerleştirilip protestoculara, yani dolaylı bir şekilde kendi eş ve dostuna ateş açmaya zorlanması ve ordu içinde ayrımcılığa maruz bırakılmalarıdır (Mahir, mülakat, Haziran 24, 2019).

İkincil kaynaklar ve diğer çalışmalar da katılımcıları tasdiklemekte ve Suriye vatandaşlarının köşeye sıkışmışlığına vurgu yapmaktadırlar (Charney, 2015, s. 15-16). Droz-Vincent'e göre (2014, s. 54) savaş uzadıkça şiddet korkuya, korku da içe kapanma ve mezhepsel kimliklerle özdeşleşmeye sebep olmaktadır. Diğer birçok araştırmaya göre de yoğunlaşan ve artan şiddet insanların kendini güvensiz hissetmesine ve korkmasına, sonuç olarak da savaşın tarafı herhangi bir grup ile aynı safı paylaşarak Sünni-Alevi karşıtlığının bir parçası olmasına neden olmuştur (SCPR, 2015, s. 8-9, 55; No128, 2012, s. iii). Kısaca, Suriye'de orta yol bulunmamaktadır ve bir grupla saf tutmak zorunlu hale gelmiştir.

Sonuç

Soğuk Savaş'ın bitmesi, Sovyetler Birliği'nin dağılması sonucu sayıları bir hayli artan etnik çatışmalar siyaset bilimciler tarafından yoğun bir biçimde araştırma konusu edilmiştir. Bahse konu olan çalışmaların ekseriyeti etnik kimlikleri savaşların bir sebebi olarak değerlendirmeyi seçmiş ve rasyonel/materyal yaklaşımın ürettiği elitlerin manipülasyonu tezi çerçevesinde, elitlerin kendi çıkarlarını maksimize etmek adına etnik kimlikleri manipüle ettiğini iddia etmiştir. Bu çalışmada ise etnik kimlikler savaş dinamiklerinin bir sonucu, bağımlı değişken olarak ele alınmış ve elitlerin manipülasyonu yerine mikro düzeyde çatışma dinamiklerine odaklanmak tercih edilmiştir. Bu doğrultuda şiddet, güvenlik ikilemi ve duygular gibi literatürün yeterince odaklanmadığı çatışma dinamikleri güvensizlik-kimlik teorisi (GKT) çerçevesinde incelenmiştir.

Vaka incelemesi olarak Mart 2011 yılında barışçıl gösteriler olarak başlayan, 2012 yılına gelindiğinde tam manasıyla bir iç savaşa dönüşen Suriye iç savaşı incelenmiştir. Yapılan mülakatlar ve ikincil kaynaklardan elde edilen verilerin sonucunda, Suriye iç savaşının öncesinde Arap Baharından etkilenen ve baskıcı rejime karşı farklı azınlıkların da katıldığı bir ayaklanma olduğu anlaşılmıştır. Fakat gösterilerin silahlı bir çatışmaya dönmesi ve savaşın uzamasıyla birlikte bir özgürlük hareketi olarak adlandırılabilir bir ayaklanma, Sünni ve Aleviler arasında mezhepsel bir çatışmaya evrilmiştir. Bu değişim incelendiğinde, mezhepsel

çatışmanın savaşın bir sebebi değil, sonucu olduğu anlaşılmış ve GKT'nin temel varsayımları çerçevesinde sebepleri araştırılmıştır.

Araştırmada elde edilen bulgular, GKT'nin varsaydığı üzere, savaş dinamiklerinden şiddet, güvenlik ikilemi ve korku duygusunun Suriye'deki mezhepsel kimliklerin katılaşmasında etkili olduğunu işaret etmektedir. Suriye'de özellikle 2012 yılından itibaren şiddet giderek yoğunlaşmış, Sünniler ağırlıklı olmak üzere ülkenin tamamı farklı biçim ve yoğunlukta şiddete maruz kalmıştır. Artan şiddet ve İran, Hizbullah, ISIS vb. örgütlerin çatışmalara dahil olması sonucunda hem Sünniler hem de başta Aleviler olmak üzere azınlıklar kendilerini güvenlik ikilemi içerisinde bulmuş ve bu da insanların daha fazla korkuya kapılmasına neden olmuştur. İnsanlar artan şiddet sarmalından kurtulmak, hayatta kalabilmek ve daha güvende hissedip korku duygusuyla baş edebilmek adına kendilerine en uygun etnik kimlik grubuyla etnik kimliklerini özdeşleştirmeyi seçmişler, daha doğrusu buna mecbur bırakılmışlardır. Sünniler zoraki bir biçimde muhalefete ve muhalefeti temsil ettiğini iddia eden çeşitli örgütlerle, Aleviler de rejim ile aynı safa geçmiş ve mezhepsel kimliklerini bu saflaşmaya uygun bir biçimde etkin hale getirmişlerdir. Çalışma, Suriye iç savaşı vakası özelinde savaş dinamiklerinin etnik kimlikleri harekete geçirmesini, etnik savaşların ortaya çıkmasını ve bu süreçte hangi dinamiklerin nasıl bir nedensel mekanizma sonucunda olayların seyrini etkilediğini literatürde yeterince ilgi görmemiş bir perspektiften incelemeyi hedeflemiştir. Araştırmada kullanılan teorinin farklı vakalarda da test edilmesi elde edilen bulguların ve çıkarımların genelleştirilebilmesi ve güvenilirliğinin artırılması açısından faydalı olacaktır.

- 1 Etnik kimliklerin belirginleşmesi, katılaşması, insanların ya da toplulukların herhangi bir etnik kimliklerini ön plana çıkartmaları ve bunun mevcut hayatlarında daha görülür hale gelmesi ve ilişkilerini etkilemesi kastedilmektedir.
- 2 Teorinin İngilizce ismi "uncertainty-identity theory" dir. Burada bahse konu olan uncertainty daha çok bireylerin güvenliği ile ilişkili olduğu için kelimenin çevirisinde belirsizlik yerine güvensizlik ibaresi kullanılmıştır.
- 3 Etkinleştirme tabiri İngilizce "activation" kavramından çevrilmiştir.
- 4 Mülakatlar İstanbul ve Gaziantep illerinde Suriyeli ve Türk aracılar vasıtasıyla ve "snowball" tekniği kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Farklı meslek grupları ve yaşlara sahip 41 katılımcı ile yarı yapılandırılmış mülakat tekniği kullanılarak görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Her görüşme öncesi katılımcılar araştırma hakkında bilgilendirilmiş, araştırma esnasında veya sonrasında araştırmaya katılmaktan vazgeçebilecekleri anlatılmış ve güvenlikleri bakımından kimlik bilgilerinin gizli tutulacağı garanti edilmiştir. Bu sebeple çalışmada katılımcıların gerçek isimleri değil, takma adlar kullanılmıştır.

Kaynakça

- Balcells, L. (2012). The consequences of victimization on political identities, evidence from Spain. *Politics & Society*, 40(3), 311-347.
- Byman, D. (2019). *Road Warriors, Foreign Fighters in the Army of Jihad*. Oxford University Press.
- Canetti-Nisim, D., Halperin, E., Sharvit, K., ve Hobfoll, S. E. (2009). A new stress-based model of political extremism, personal exposure to terrorism, psychological distress, and exclusionist political attitudes. *Journal of Conflict Resolution*, 53(3), 363-389.

- Canetti, D., Elad-Strenger, J., Lavi, I., Guy, D., ve Bar-Tal, D. (2017). Exposure to violence, ethos of conflict, and support for compromise, surveys in Israel, East Jerusalem, West Bank, and Gaza. *Journal of Conflict Resolution*, 61(1), 84-113.
- Cederman, L.-E., ve Vogt, M. (2017). Dynamics and logics of civil war. *Journal of Conflict Resolution*, 61(9), 1992-2016.
- Chandra, K. (2006). What Is ethnic identity and does it matter?. *Annu. Rev. Polit. Sci.*, 9, 397-424.
- Chandra, K. (2012). *Constructivist Theories of Ethnic Politics*. Oxford University Press.
- Charney, C., ve Quirk, C. (2014). "He Who did Wrong Should be Accountable", *Syrian Perspectives on Transitional Justice*. Hague, Syria Justice and Accountability Centre.
- Corstange, D., ve York, E. A. (2018). Sectarian framing in the Syrian Civil War. *American Journal of Political Science*, 62(2), 441-455.
- Costalli, S., ve Ruggeri, A. (2017). Emotions, ideologies, and violent political mobilization. *Politics Symposium* (pp. 923-927). San Fransisco, American Political Science Association.
- Droz-Vincent, P. (2014). "State of Barbarity" (Take Two), From the Arab Spring to the Return of Violence in Syria. *Middle East Journal*, 68(1), 33-58.
- Editors, M. (2011, Ekim 8). *Syria's Torment*. MERIP, <https://merip.org/2011/08/syrias-torment/>. Erişim tarihi: Nisan 2020.
- Fearon, J. D., ve Laitin, D. D. (2000). Violence and the Social Construction of Ethnic Identity. *International Organization*, 54(4), 845-877.
- Hinnebusch, R. (2012). Syria, from "Authoritarian upgrading" to revolution? *International Affairs*, 88(1), 95-113.
- Hirsch-Hoeflerr, S., Canetti, D., Rapaport, C., ve Hobfoll, S. E. (2014). Conflict will harden your heart, exposure to violence, psychological distress, and peace barriers in Israel and Palestine. *British Journal of Political Science*, 46(4), 845-859.
- Hogg, M. A. (2012). Uncertainty-identity theory. P. A. Lange, A. W. Kruglanski, ve E. T. Higgins (der.), *Handbook of Theories of Social Psychology* (pp. 62-80) içinde. Sage.
- Hogg, M. A. (2014). From uncertainty to extremism, social categorization and identity processes. *Current Directions in Psychological Science*, 23(5), 338- 342.
- Hogg, M. A. (2016). *Social Identity Theory*. New York, Springer.
- Hogg, M. A., ve Adelman, J. (2013b). Uncertainty-identity theory, extreme groups, radical behavior, and authoritarian leadership. *Journal of Social Issues*, 69(3), 436-454.
- Hogg, M. A., Kruglanski, A., ve Bos, K. v. (2013a). Uncertainty and the roots of extremism. *Journal of Social Issues*, 69(3), 407-418.
- Hogg, M. A., Meehan, C., ve Farquharson, J. (2010). The solace of radicalism, self-uncertainty and group identification in the face of threat. *Journal of Experimental Social Psychology*, 46(6), 1061-1066.
- Horowitz, D. L. (1985). *Ethnic Groups in Conflict*. University of California Press.
- Ismail, R., Jebaie, J., Mehchy, Z., ve Nasser, R. (2017). *The Conflict Impact on Social Capital, Social Degradation in Syria*. Syrian Center for Policy Research.

- Ismail, S. (2011). The Syrian uprising, imagining and performing the nation. *Studies in Ethnicity and Nationalism*, 11(3), 538-549.
- Kalyvas, S. N. (2006). *The Logic of Violence in Civil War*. Cambridge University Press.
- Kaufman, S. J. (1996). An “international” theory of inter-ethnic war. *Review of International Studies*, 22(2), 149-171.
- Lake, D. A., ve Rothchild, D. (1996). Containing Fear, The Origins and Management of Ethnic Conflict. *International Security*, 21(2), 41-75.
- Lubkemann, S. C. (2008). *Culture in Chaos, An Anthropology of the Social Condition in War*. The University of Chicago Press.
- Malesevic, S. (2020). Is it easy to kill in war? Emotions and violence in the combat zones of Croatia and Bosnia and Herzegovina (1991-1995). *European Journal of Sociology*, 61(2), 301-331.
- McDoom, O. S. (2012). The psychology of threat in intergroup conflict, emotions, rationality, and opportunity in the Rwandan Genocide. *International Security*, 37(2), 119-155.
- Murer, J. S. (2012). Ethnic conflict, an overview of analyzing and framing communal conflicts from comparative perspectives. *Terrorism and Political Violence*, 24(4), 561-580.
- Nair, G., ve Sambanis, N. (2019). Violence exposure and ethnic identification, evidence from Kashmir. *International Organization*, 73(2), 329-363.
- Nasser, R., Mehchy, Z., ve Ismail, K. A. (2013). *Socioeconomic Roots and Impacts of the Syrian Crisis*. The Syrian Center for Policy Research.
- No108. (2011). *Popular Protest in North Africa and the Middle East (VI), The Syrian People’s Slow-motion Revolution*. International Crises Group.
- No128. (2012). *Syria’s Mutating Conflict*. International Crises Group.
- Pearlman, W. (2014). *The Ethics of Research in the Middle East*. Middle East Political Science.
- Pearlman, W. (2016a). Moral identity and protest cascades in Syria. *British Journal of Political Science*, 48, 877-901.
- Pearlman, W. (2016b). Narratives of fear in Syria. *Perspectives on Politics*, 14(1), 21-37.
- Petersen, R. (2012). Identity, rationality, and emotion in the processes of state disintegration and reconstruction. K. Chandra (der.), *Constructivist Theories of Ethnic Politics* içinde. New York, Oxford University Press.
- Petersen, R. D. (2002). *In Understanding Ethnic Violence, Fear, Hatred, and Resentment in Twentieth-Century Eastern Europe*. Cambridge University Press.
- Phillips, C. (2015). Sectarianism and conflict in Syria. *Third World Quarterly*, 36(2), 357-376.
- Posen, B. R. (1993). The security dilemma and ethnic conflict. *Survival, Global Politics and Strategy*, 35(1), 27-47.
- Sambanis, N., ve Shayo, M. (2013). Social identification and ethnic conflict. *American Political Science Review*, 107(2), 294-325.
- SCPR. (2015). *Alienation and Violence, Impact of Syria Crisis 2014*. Syrian Center for Policy Research.

- Sekulić, D., Massey, G., ve Hodson, R. (2006). Ethnic intolerance and ethnic conflict in the dissolution of Yugoslavia. *Ethnic and Racial Studies*, 29(5), 797-827.
- Stolleis, F. (2015). *Playing the Sectarian Card Identities and Affiliations of Local Communities in Syria*. Friedrich Ebert Stiftung.
- Tajfel, H. (1970). Experiments in Intergroup Discrimination. *Scientific American*, 96-103.
- Tajfel, H., ve Turner, J. C. (1986). The Social Identity Theory and Intergroup Behavior. W. G. Austin, ve S. Worchel (der.), *Psychology of Intergroup Relations* (pp. 276-293) içinde. Nelson-Hall Publishers.
- Tang, S. (2011). The security dilemma and ethnic conflict, toward a dynamic and integrative theory of ethnic conflict. *Review of International Studies*, 37(2), 511-536.
- Theidon, K. (2000). “How we learned to kill our brother”?, memory, morality and reconciliation in Peru. *Bulletin de l’Institut français d’études andines*, 29(3), 539-554.
- UNHRC. (2011). *Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic*. United Nations Human Rights Council.
- UNHRC. (2012). *Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic*. United Nations Human Rights Council.
- UNHRC. (2013a). *Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic*. United Nations Human Rights Council.
- UNHRC. (2013b). *Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic*. United Nations Human Rights Council.
- UNHRC. (2014). *Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic*. United Nations Human Rights Council.
- UNHRC. (2015). *Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic*. United Nations Human Rights Council.
- UNHRC. (2017). *Report of the Independent International Commission of Inquiry on the Syrian Arab Republic*. United Nations Human Rights Council.
- Wimmer, A. (2013). *Ethnic Boundary Making, Institutions, Power, Networks*. Oxford Scholarship Online.
- Wood, E. J. (2003). *Insurgent Collective Action and Civil War in El Salvador*. Cambridge University Press.
- Wood, E. J. (2008). The social processes of civil war, the wartime transformation of social networks. *The Annual Review of Political Science*, 11, 539–61.